

IGANDEETAN IRTETZEN DA

BIZKAIKO ETA GUIPUZKOAKO EUSKERAZ EGUINA

DOMEKETAN URTETEN DAU

1902-ko Agorrilla-ren
31.ºEuskalerrian, iru peseta urtean.—Erdalerrian, sei peseta urtean.
Guei Bakocha, Chakur chiki bat.1902-ko Agorrilla-ren
31.º

IBAIZABAL-en Echea: Bilbon—Dendari Kalean (Calle de la Tendería) 19—Jaun José Astuy-renean.
Eskutitz edo karta guztiak zuzendu beitez artezkariaren echera: Tivoli, letra B, 2.º derecha.

Erbestekoa baino lenago ehekoa

Gure albistaricheu onetan eta euskeraz irakurkizun edo bertso bat edo beste ekarri oi dabeen paperetan ikusi ezker berba ezezaunen bat, euskaldun asko asarre ibiltzen dira, berba ezezaun orren aguerkizuna edo *significaciõna* azaldu arren be, bai edo-ka ta bai barren-aldean ipinten direan oarkera edo *nola-kaz*.

Batzuk orrisse izaten dabe naikoa alde batera botateko eskuetan daukeen papera ta gueiako euskerazko gauzarik ez irakurteko.

Pregoiakaitik leku onetan agueruriko irakurkizun batean esaten guenduen gure Erriak berarizko madarikaziñoren bat euki bear dabela, bada beste leku guztietan astakeritzat eta zentzun-bagakotzat euki oi direan gauzak, omen arteztzat eta bidezkotzat eukiten doguzala.

Ausse jatoriku gogora orain be, esan doguzan berba ezezaunakaz jazoten dan ipuinaz. Aitaturiko euskaldun asarrekor orrek irakurriko dabe erderazko albistariren baten euren ezetara be ezaututen eztabeen berbaren bat, esaterako, *emolumentos*, *capcioso*, *abstemio*, *eufemismo*, edo onetariko bat; jasarratu eguiten direala uste dozue? Bai zera! Aleguin guztiak eguingo dabez bere aguerkizuna aterateko, aurretik eta atzetik lagun daroazan berbetatik; gogoratuten ibilliko jatsuez zintzo zintzo, ia inoz berba ori entzun dabeen; eta orretara ezin badabe lorratzik atera, itanduko deutse norenbaiti edo izteguira joko dabe; berba baten, jakin artean eztira gueldituko.

Ondo eguiña. Ta gezin leike eguin beste ainbeste euskereagaz? Ez; euskerea zentzuneko legue guztien kanpotik bizi da, bere semeak buru guichigaz eta biotz askoz guichiagogaz atera dabeelako. Au ondo dakieela, euskeraz izkiratuten edo eskribituten dabeenak, kontu andiaz ibillten dira, berba ezezaunen aguerkizuna berealasse azalduteko, edo bategaz, edo marrartean numerochu bat ipinita orriaren barren aldera deituaz. Bada orretara erraztu arren gauzak, irakurkizun onen asikeran esan doguna jazoten da. Ikusten badabe, esate baterako, «lekukoak edo testigoak deituak izan zirean,» laster asiko jatsuz mar-mar, aguin artean di-

noela onelango esakeraren bat:— «¡Bestelango chocholoak! ¿nundik atera etedabe *lekukoa*? ¿Nor eteda euskera barri orren asmatzaillea? ¿Orretara gura dabe euskereaganako maitetasuna zabaldu?»

Ta ondorean inun direan iraiñak, eta gure berbetearen galmenaren erruak, euskaldun izkiralarien lepora botako dauz. Baiña *emolumentos*, *óbolo*, *contubernio*, *báratro*, ta antzekoak ikusi badaiz, jene bada ta... balauniko jarteko euren aurrean eztau asko bear; ta ori erdaldun izkiralariak esaten ezteutsala berbatzar orren aguerkizuna.

Gueure gauzak eztoguz maite, ta ederrak eta maitegarriak izan arren or daukaguz zitzak jaten, alperrik galduten; ta euren artean, berbetea, gauzarik bearrena euskaldun guztiok bat eguiñik bizi izango bagara. Erria maite dabenak, eta beraz, bere ari-me, au da, euskerea garbitu ta sendotuko daben bideak maite dabezanak, eleuke asarrerik artu bear erderazko jatorri aguiri aguiria daukeen berba ezaiñak euskerazko utsakaz ordeaztu gura izateaz.

Euskeraz eztagoanean berbarik gauza batentzako... tira, berba barriak asmaten ezkaitezani asi danok, bestelan naspilla edo zarraparra gogaikarriak urtengo leuke ta. Ichi daiozun arlo ori guizon entzute andikoai edo biar edo etzi sortu leiten Ikasola edo *Academia*-ri.

Baiña euskeraz lendik dagoan berbea izan ezker, edo euskalerriko beste alde batean ondiño esaten dan berba bat izan ezker, bidezkoa edo *natural* da asse erabiltea erderazkoaren orde. Bizkaian *ventana* esaten dogu, Guipuzkoan *leioa*; Guipuzkoan *pareta*, guk *orma*; Prantzés-euskaldunak *lekukoa* ta *zerga*, guk *testigoa* ta *contribuziõna*; lenagoko euskaldunak *zalia*, gaurkoak *cucharea*, zesan bearrik etedago zeintzuek erabiltea jagokun? Ehekoka maiteago izan bear dogu kanpokoa baino, ta aleguinak eguin bear doguz euskeraz al dogun bestean garbi eguiten. Gauza garbia, loitua edo zikindua baino obeagoa da beti.

Zoricharrez euskaldun gueienak eztabe irakurten euskerazko gauzarik; eta irakurten dabeenen artean zorionez eztira danak len esan doguzanen antzekoak. Bestelan, gueienak *emolumentos* ta *contubernio* zaleak

balitzaz, Euskal-erri berbeari atal bat kendu ta beste bat ipiñi bear izango litzakio, Gaztelarrak (bestien beguiñan samarra ikusten mutill andiak) esaten deuskuena eguiak urten eian. Euskal-Erriaren ordeaz Asto-Erria izango litzake au orduan.

BLOA.

ASTOAK... ARRANTZEA

Asko dira gaur eta len bere zirean antzak eztiñotsenak zer etedirean. Irudichu batogaz sartu jat gogoan arguitutea egui au zortziko bertsoan.

Asto bat dotorea eria batean salduteko imini zan zaldien artean; guzur-ule baltzakaz kokota apaindurik eta zaldi buztana atzean loturik.

Neurrian ebagui ta bere belarriak, zaldia, ta ona zala uste eben guztiak orraztu ta garbirik anketako ulea azkor eukan lepoan narruzko ehalmea.

Bere jaubeak eukan kolkoan bildurra noiz ezagutuko zan astoan guzurra. Eldu zan erosteko baserriko jaun bat eta aguinu ebazan iruroguei dukat.

Atseguinez beterik baserritar ona asi zan billatuten auzoko guizona; bialduteko laster pisti au echera beste bere kortako zaldien artera.

Ateraten ebala ziskutik dirua jaso eban astoak

zerurantz burua eguiteko arrantza bat miragarritzkoa, ikaratuko ebana Balanen astoa.

Arriturik egozan baserritar biak eta euren inguruko guizonak guztiak: an zirean santzoak barre ta guedarrak, an ikusten zirean egunaz izarrak.

Orduan esan eben basoko guizonak ¡zeinbat dagoz munduan au lango... lagunak!... Issilik dirudie kadera bikoak, berbaz asten badira lan kaderakoak.

E. M. A.

OITURA CHARRAK

ORDIKERIA

(BUKAERA)

Persona ordiak ez dira izaten bakarrik lapurrak, baizikan baita ere guezurtiak.

Orain kontatuko detan guertaera onek berak dio ori eguia dala. Bizi zan orri batian emakume bat ibilltzen zana eche batzuetan aldizka negar ugari eguiñaz, doakabe asko kontatuaz zerbaiten eskaria eguiten beti. Batzuetan bear zuan dirua eheko errenta pagatzeko, beste batzuetan sendagaiak edo erremedioak erosteko gaiso zeukan seme batentzat eta bestietan janariak erositzeko, zergatik guizonak egun guchi pasa zituen lanian eta diru guchi irabazi zuen.

Errukiturik emakume arrek negarrez esantako itzarekin, ematen zioten zerbait diru, eta andrea joaten zan milla esker emanaz eta esanaz orregutuko ziola Jaungoikoari eman zezaiola osasuna eta zori on asko alako laguntzalle onari eta bere familiari.

Eta justu dezute ematen zioten dirua bear izaten zuela esantako gauz aietarako? Ez. Echera allegatu bezin laster artzen zuen oliocharria eta

joaten zan denda batera, ez olio billa, baizikan *patharraren* eske.

Orretarako sartzen zan dendan dendaria beste inor arkitzen etzanean eta gendeak uste izaten zuen olio billa joaten zala.

Baña nola maiz iturrira joaten dan charrua dagon beti puzkatzeko bidean, gure andre ori joantzan oitura zuen bezela goiz batean olio ontziarekin ukartuan billa, eta echera zi-joala (etzan noski egongo baraurik) aldi char batek emanta erori zan lurrera kalia erdian bere ontziarekin.

Min artu ote zuen ikustera eta lurretik jasotzera joantzan gendia eta andreak negar asko eguiten bazuen ere, etzan izango min artu zuelako baizik *tholtha* isuri zitziolako eta guztiak gogoz algara eguinaz ikusi zutelako olio charruan olioan ordez *patharra* zeramala.

Zabaldun zan guertaera au erri artan eta jakina dago andik aurrera inork dirurik etziola ematen.

Laster samar iltzan andre hura ordi denak iltzen diran bezela. Erdi choratua, berotasun aundiarekin, gorputz guztiko oñazeakin asko sufrituaz, bañan azkeneko egunetan ere eskatzen zuen oietik, ez ollo salda edo esne piscabat, baizikan ukartua, bizia kendu zion edari ori. Zenbaterako izaten dan persona oien griña!

Neskacha gastian artean ere aski zabaldun dago gaitz ori. Ezta denbora asko mutill gaste bat zegola eskontzeko asmoakin, eta bera maitatzen zuen lagun batek esan zion kontuz ibiltzeko, zergatik bere andreagaia orditzentzan aldizka.

Etzuen mutillak sinistatu nai, bada echera joaten zanean, beti topatzen zuen oso argui bere emaztegaia.

Konsejatu zuen lagunak esan zezaiola neskachari etzela joango igande arratza bitartian, zergatik aste guztiko gabetan lana eguin beartzuen, eta ori esanta joan zedilla ostiral arratzean.

Lagunak esana kumplitu zuen eta esantako egunean andreagaia uste gabe sartu zan echian, eta arek esan bezela arkitu zuen arrunt orditua. Jakina dago bertatik laja zuela, bada gastetan ala moskortzen batzan zzer bizimodua pasa bear zuen guero guizon orrek orrelako emaztearekin?

Maiz irakurtzen da guizon edo emakume batek bere burua putzura bota duela edo pistolaz bere burua ill duela edo arbol baten adarretik urkatu dala. Eta zergatik? Moskorra zegolako eta badakigu persona ordia ez dala bere buruaren jabe.

Euskal errian egunetik egunera zabaltzen dijua ordikeria eta orrengatik eguin bear zaio guerra galguero ikaragarri, kaltegarri eta itsusi orri, baña guerra gogorkiro, ea konseguitzen otedan desaguertzea gure lur maite ontatik, bada ortan dago gure osasunaren salbazioa, zergatik oso maiz emen saldutzen diran edari biziak ez dira edari pozoitsu batzuek

bestarik, pozoitzen dituztenak biziaren iturri edo asiera guziak, eta ortik datoz edo sortzen dira erotasuna, guizon-illtzeak, fauntasuna (1) eta etaustea (2).

Gure etsairik aundienak dira edari biziak. Guerra bada berari toki guzietan.

Diputazioak eta Aintamentuak asko eguin lezateke galguero orrenkontra, berak saltzeko tokiak irikitze baimena ez emanik, eta ekidaraturik (3) lenagokoak ichi ditezela bitezardeak edo leagueak aguintzen duten orduetan eta kastigu aundiak ipiniaz edari gaiztoak ematen dituzten saltzalleari.

Galguero orrenkontra asko eguin lezateke ere apaizak elizan, sendakina edo medikuak erriko eche guzietan, ekintzategui edo fabriketako jabeak beren languillearen artean eta itz batean esateko, biotz oneko guizonan eguitekoa edo obligazioa da gendea kontzejatzea apartatu dedilla galguero bideetik eta jarraitu dezala bide zuzenetik, bada okerretik seguitzen badu, ez bakarrik kalte aundia eguingo dio bere osasunari eta autsi edo zatituko du bere bizia edari gaiztoak ekarri erasitzen dituzten gaitzaldiakin, baizikan utzikidatzen (4) du bere etorkizuna eta bere ondorengoena.

Zergatik gauza jakina da galguero guziak ezereztu, aberetu eta desekidatzen (5) dutela eta beragatik gorrotatu bear ditugu galguero guziak baldin zinetan eta biotz, biotzetik deseaten badegu gure Euskal erri maitearen piztuera eta aunditasuna.

ENRIKE ELIZECHEA

EUSKALDUN ERDALZALEA

OLIONTZI

I

—Orain ere or dabill ba Oliontzi.

—iGuizon! esan ezazu Don Leonzio, ta ez Oliontzi.

—iZergatik? iChartes andia jantzi ta erdera mordoloz itz eguiten dualako?

—Eta zuk zzer dakizu erdera mordoloz ala eguiatzko erdera eguiten duan?

—iBai zera! Ezagun ere ezta ta...

—iZertan ezagutzen dezu?

—Beste gauzatan ezpaltiz, bere ingurukoak eguiten dizkioten parreetan. Akolito onak dauzka Zirimiron, Pello ta Burdinchin.

—Beñepein lau urte Gaztelan igaro, sobrestante eguin eta kaballero datorrenak, ezta merezi burla eguterik.

—iSobrestante?

—Ala diote.

—Bai batzuek.

(1) Fauntasuna, esterilidad.

(2) Etaustea, degeneración.

(3) Ekidaratu, ordenar.

(4) Utzikidatu, comprometer.

(5) Desekidatu, destruir.

—iEta besteak?

—Beste batzuek diote arri-jotzen aritu dala.

—iEta jantzi ori?

—Nagusi zanarena dala, ura iltzean, echekoandreak emanta.

—Oiek, esanak dira.

—Izanak ere guero... juum!

—Eztezazula orrelakorik esan.

—Ez ez: bizkarrean artu ta eraman ezazu Elizara, jarri aldarian eta intsentsatu, esanaz: Torri ta tati, Oliontzi; Juizio pusska bat nerire erantsi.

II

Don Leonzio guria bazegoan goiz batean kalia erriko Jaun batzuekin, aoa beteko erderakadak boteaz, eta barrerik asko eguin eraziaz bere lagunai. Chomín Lepre zetorren burdi bat egurrekin, eta Jaun aien ondora eltzian. —Jaungoikoak egun on diela —esan, eta aurrera joan zan —Bai zurire —erantzun zioten Jaunak.

—iChomín! —deitu zion aietako batek.

—iZer naidu? erantzun zion, chapelera erantzi ta urreratuaz.

—iEz al nauk ezagutzen?

Jarri zan Chomín Jaunari beguira —beguira eta alako batean esan zuan: —iEz altzera nunbait Oliontzi.

—Bai, Leonzio naiz. iEnazu ezagutu lenago?

—Ez ba; juum pentsatuko nuan banik zu kaballero jantzian ikusterik! Inauteria izan balitz ere, nunbait or; baña zudaren erdian? Ezta gogoak eman ere.

—Oraindik ezta ba urte asko ikusi ninduzula Donostian.

—Bai guizon jantzian; baña ika-ballero jantzian? Ezta pentsature.

—Orra ba nola diran gauzak.

—Atseguin det ba eta urte on askotan orrelasse izan zaitezela.

—Eskerrik asko, eta agur.

—Ario... aida gorri... (Orainche arte enian ba sinisten, anka biko animalirik zanik... baña... isso... isso) aida aida...

III

—Ai beza, Don... Don... Don... Oliontzi.

—iZer da Praiskú?

—Inchaur-ol batzuek saltzeko nabill, baña oraingo neurri berri auek eztitut ondo entenditzen, milimetro, kilipetro, setimetro ta oiek, eta galde batzuek bedorri eguiteko asmoan nator.

—Esan zak ba, zer nai dian.

—iMilimetro zer da?

—iGuizon! Ik orainche esan diana, milimetro: au dek, milla metro.

—Badiruri bai, ala izan bear duala; ichurazkoa da.

—Bai, bai; burua asko nekatu gabe, atera ezakian kontu ori.

—Ala da; baña... zzer da kilipetro?

—Kilometro, esan naiko dek.

—Bai, kilometro.

—Kilo dek aria, eta kilometro, ariaren lodiera.

—iEta nola esan zidan ba neri Bu-

ruandik, gure ehetik solabitartera kilometro bat eskaseho zegoala?

—Ori izango dek, aria luzetara jarrita.

—iAaaaaa...! Orisse beste kontu bat.

—Bai ba, gauzak ichura bear dik.

—Arrazoa du bedorrek.

—Nik bezela oguia irabazi izan bear bauan, ik ere ikasiko uan zerbait.

—iBadaki zer esan zidan Martolok? «Kilo» zala kirtena, eta metro mallua, eta «kilometro» mallu-kirtenduna.

—iA Martolo Martolo...! Martopilla jan ta beti lo. Ura kirten eta i mallu...

—Eta bedori mallu kertenduna ze? Ezta esan guezurra, begui ona du; ezagun du arri jotzalle izan dana.

—iNi arri jotzalle?

—Bai Jauna, len arrijotzalle eta orain adar-jotzalle, eta i baaaapo!

IV

—Ola Don Leoncio.

—Ola Doniñazio.

—iQué tal le ha ido por Castilla?

—Pues é... leido por Castilla gazetas, libros, kartas y así... bastante.

—iY qué le parece de su antiguo país?

—El París, bastante erregular; pero el gente atrasaicho.

—iPues?

—Pues é... aitieneuste; no te entiendo des sistemimétriko ni nada y la inorantzia está grande porque esta sistema es prezisoko oi porke está anchao en toro-mundo y...

Burlon zarrak parre askocho eguiten zuan andiko basterrean, eta beldur zan Oliontzi burlaren bat eguingo ote zion. Baña ika! errial biko batekin eguingo zuan arekingoa.

—Tori, Burlon, errial biko eta ia mesedez bersocho bat.

—Bai Jauna bai; berealasse.

Ez dakizun gauzatan

Ez beñere asi

Erderaz mintzatzeko

Aurretik ikasi,

Bestela alperrikan

Kaballero jantzi

Beti-beti izango

Zera Oliontzi.

P. M.

1902-ko Abustuaren 24 an.

EMAKUMEA BASERRIAN

(Amaliera)

Soñeko nasai ta arin ta apaingarri-bakoak erabilli bear dauz; eztauko zetan ibilli bere gorputza ta burua edertu naian, bada bere lanaren ekinen ekinak indarra ta osasuna ekarriko deutse, ta bere gorputza mardotu ta lerdenduko jako, ta bere arpeguiko azala be, odol eder osasuntsuak margo edo kolore gordin gordinakaz apainduko deutso.

Goiz goizetik asita ikusten da baserri-andra ona, bizkor barrutik kanpo aldera, alde batetik bestera, bide batez or da emen gauzak euren le-

kuetan ipinten dabezala, aida baten echeko bazter guztiak bere begui zoliakaz aratuten dabezala.

Eskuakaz baiño lan gueiago eguiten dau bere beguirada ta bizkortasunaz. Bera dabill eche guztitik, berak ikusi bear guztia, guztia zaindu bear berak. Beiaik eratziten joan da neskamea? laster beguirada bat alde atara, ia ontziak eta eskuak garbi dabilizan ta ia ur epelik eroan daben beiaeren erroa bustiteko.

Eskaratzu garbi dago, sua issituta, tresnak be garbi garbirik euren lekuetan ipiñita. Orain gosaria atondu languillentzat.

Ikustaldichu bat eguin ezkerre goizetan ollo-tokiari arrautzak gueituten dira, bada otsein onak euki arren, bateren bat sarri izaten da arrautza gordin zalea. Guero unchi edo konejuakana, zeintzuek gura daben garbitasuna ta bedar legortua janaritzat. Charriak eta biganchak maneatu ondorean, beste beguirada bat korta, baratza ta eguikintzatik; guztia doa ondo. Ibiltaldi au eguinda bazkaldu, ta orra ondo emoniko goizalde bat.

Guelak ondo aizetuak izan dira, oak eguinda dagoz, eche guztia ichuski aurrean ondo garbikurik, ondo-eukitasunaren usaina dauko.

Luguin edo laborarien lagun maitegarriak artuten dau orduan atsedendaldichu bat eta kontuguintzearen ardureaz liburuan ipinten dauz baserriehoko etekiñen (1) sartu-urten guztiak.

Berak bialduten dauz merkatura guria (2) ta echean bear direanen ganetiko arrautzak. Egüerdi ostean, osteraldi bat esneteguiara, ta ikusi zelan edo nun dabillen ollo-taldea.

Gogoan edo gomutan euki bear dau beti, eztala naikoa luguinak erein ta landutea, onen emazteak, gordekorra beguiratua ta languina izanik, egunean egunean zerehubait aurre-ratuten ezpadau. Diru aurreeratze chikiak, guichika guichika ta igarri barrik beteten dabe erriko zergai (3) ta eche errenteari erantzungo deuten zizkua.

Bere beguiradapean guertututen da aparria. Neskame ezjakiñari berak erakusten deutso laster ta garbi, jagokan lana eguiten. Usterik guichien danean aguertuten da barriro, baiña eztan inor utsean artuten, jakiñaz gainera dagozalako danak beguia zoli daukana ordu guztietan.

Soloetatik etorrorduan beguiradachu bat lur lankaiak (4) gordeteko tokiari. Sarritan languilleak edozetara ta alkarren ganean botaten dabez achur, iguitai, eskubare ta abar, egun guztiko lanean ondo irabaziriko atsedena gogoan dabeela bakarrik. Ontariko ardura-bakotasunakaz gogorra izan bear dau, lankaiak gauzeztu

ta uguerrez beterik ipinten dabez gueienetan-da.

Apalorduan bera dago mai-buruan, berak jatekoa banatuten dau guztien artean; eztan zaratarik, ez eztabaidarik, ez berba charrik lake-tuten; bera aurrean egoteak bakarrik dauko guztiak neurri on baten barruan.

Baserri andra buruguinak eche barrua polito apainduko dau, egunean eguneango nekeak azpirtuten daben gogo, edertasun onek arguitu ta atsedendu daian.

Au lango emaztea daukan nekeza-lea aberatza da, ta echean baiño obeto inun eztago, ta orregaitik ehetik kanpora guichi ibiltzen da; beti aurkituten dau esonde edo kontseju on bat echean, bere arazoak ondo ta zuzen doaz. Onetara bere bizitzea daroan emakumeak, zoriona ta bake gozoa ta eukitasuna dakar echera.

MADAME BOREL DE LA PREVOSTIÈRE.

PRAKA NASAIETAN ESTU

—Don Lukas jnor izan da aia agur arguia Eguin deutan arako jaun ondo jantzia? Berorren aideren bat chito urrekoka, Edo ta lagun bat guichi leguezkoka? Ala aberatsen bat lodi eskerguea, Nok zirudian Bilbo bat zala berea? —Pio, ez aberats, ta aia guichi da aia, Berrogei urtean dot bizarra kezizalle, Urtekoa aurretik beti deust kobretan, Gueiagokoa bere baita batzuetan. Alan zuk beragaitik zer dozu asmetan? Zelan bizi leiteken esaizu benetan.

—Estu biziko dala praka nasaletan, Leitekeana nasai estuagoetan. Irabazia baiño gueiago luja. Daukanak zelan eguin gabe lo gozoa?

Urteera bat

—Mediku jauna, nago gaur guztizko charto, Enaz onenbestean aurkitu lenago, Ainbeste gautan nago lorik ein ezinik Min бага gorputzean eztaukat zatirik, Atze alde daukat chito zauritua, Luzaroko oiagaz baita odoldua; Chisik ezin eguin dot, ziriñik aia guichi, Jan gauzarik ezin dot nik beguiz ikusi, Ura barriz edango neuke erreka bat, Jauna esan beit garbi gnik ze gueiso daukat? —Etzaita Juan bildurtu daukazun gueissoaz, Euki uste guztia zeure medikuaz, Zuk dozula urtengo gueisso onetatik, Postura eingo neuke same au bertatik.

Bai, urten eban gabe? baiña urten nora? Munduchu onetatik beti betikora.

FELIPE ARRESE TA BETIA

ETUMETAKO JOSSENTURA AMERIKAN CHORROCHTZALLE

I

Etumetako Jossentura, basehetar kalechertuko mutill arguia, aizea ikusten zubena, echeko azken ume maitatua, azken umeak maitatu oidiran bezela, bere emezortzi urteren munduko jakiunda, baserri lanian zerbait zekiela eta eskola puskacho batekin, joan zan Amerikara, laster aberasteko asmo osoan.—Eskribitu

zuan, noizbaitian, ondo irichi zala, baiña lan eskasi aundia zegoala eta aditzera emango zuala zertan, nun eta nola laneratzen zan.—Issilik egon-zan luzaroan, echekoak keska aundian zituala eta berandu batian eskribitu zuan esanaz, besterik ezian muelleko kargaketan laneratzen zala, beste lanbide oberen bat irichi artean.—Berriz ere etzuten luzaroan Jossenturaren arrastorik izan eta echekoak zeuden larritasun aundian beti okerrena buruan zutela, baiña noizbaitian irichi zitzaiten ausoko mutill koskorbat karta batekin esanaz, erriko karteroak eman ziola aiendako. Jossenturarena omen zala eta erretratua izango zutela. Orduan-chen ari zan familia afaiteko maira urreratzen eta ezin esan liteke aien poza ta zoriontasuna albista aren bidez.—Ireki eta ustuzuten kartestalkia, irakurten ezbazekiten ere, eta ikustean erretratoa mututu ziran danak; asnasarik ere etzuten artu pisska batian.—«Bera da,» dio batek.—«Jos-sentura da bai,» diote danak batian. Aita semeak juan ziran suondora issill issillik erretratua eta karta maiganean botata. Ama alabak negarrez an zebiltzan sualdean batetik bestera eta amak dio: «Au da gure ume guizajoaren paraderea! Au da miseria! Chorrochtzalle Ameriketara joanda! Alkandorarik ere ez dauka, praka barrenak ere sokaz lotuta eta errukarri ura, erretratatu misseri orretan zertako?»—(Aitak) «Bestela ezguendubelako sinistuko aren orrenbesterañoko premiarik.»—Onetan ama gajua ezin sosegatu zan eta karta arturik esan zuan. «Luis-sengana banua irakurri eraguitera» eta aitak erantzun zion «zaude issilik emen, orrelakorik eguin gabetanik; ezdaukate ausoak eta ez bestek jakin bearrik, gure Jossentura chorrochtzalle dabillenik Ameriketara, ez luteke farra guchi eguingo. Gañera bada-kigu zer esango duan; dirua bialtze-ko atzera etortzeko. Asko da bada istillurik, orrenbeste modu bada oraindik gure echean, bai eta bigar goizean joango da au (semea) Tolosa-ko Sarasolaren gana jakitera zer eguin bear dan Jossentura echeratze-ko lenbaitlen.»—Alaba eskolan ibillia zan dotriña ikasten komulga-tzeko eta eleiz liburu euskerazkoan irakurten zuan zerbait eta oni dio amak. «Iñassi, ia zerbait irakurten dezun karta onetan?» Asi zan irakurten eta aiek garbi aditu zituzten itzak izan ziran *dinero, vaca, vestido, man-dar* eta aitak dio.—Jakiña zan; esan nai du, bei bat salduta bereik, dirua biraltzeko jantzi eta bialjerako lain.

II

Urrengo egunean irichi nintzan «Etumeta» basechen nere lankizunez; billatu nituan ama alabak sualdean tristura aundian, esan ziraten aita soroan zala eta semea Tolosan, baiña nola guizakume bat bear nuan, joan zan alaba aitaren billa. Bitartean nik,

denbora eguiteko, atera nuan zakele-tik periodiko bat eta zabaldu nuan maiganean irakurtzeko. Echekoan-dreak galdetu ziran. «Berri onak al-dakaz? eta beguira beguira jarririk paperari, dio «Chorrochtzalleak ere jartzen aldituzte periodikoetan?»—«Zer chorrochtzalle guero?»—«Ona emen» (beatzarekin erakusten zirala belozipedo denda bateko anuntzioa, belozipedista makiña eskutik zuala)—«Ja, ja, ja, ori chorrochtzalle alda?»—«Zer da bada?»—«Ez aldezu orrelakorik kaminioetan ikusi? belozipedista bat «—(Noizko adierazi nion gajoari erreminta ura zer eta zertarako zan!)—Onetan irichi ziran aita alabak eta iruren artean itzissill batzuek eguin ondorean ekarri zira-ten belozipedista dotore-baten erre-tratua esanaz «Au ere zuk esan dezun aietakoa izango da»—Bai jnor dezute berau—«Gure seme Jossentura Ameriketakoa.»—Bai nai, ez nai pis-kacho baten ondoren, ekarri zira-ten karta bat, irakurtzez mezede eguiteko esanaz. Au esaten zuan Jo-ssenturak, beste gauza askoren ar-tean, nola portuan lanian zebillela eraman zuala komertzianta aundi batek bere echera, aguinte onak eguinda.

Denbora puska batian astindu zua-la nagusiak eskola gogoratu erazi-tzen eta belozipedoan ikasten, baiña orain zebillela nai bezela, nagusiak erregalatutako belozipedo ederrean, treneko estaziotik portura eta bar-kuetatik trenetara echerako datozen kargamentuak errezibitzen eta biral-du biar diranak biraltzen. Echeak mantendu eta jantzen zuala, ematen ziskala illeko «50 pesos oro,» baiña laster gueiagotzekoan. Diru pisska-bat eguin zuala eta alde orretako zen-bat etorri zai zegoala urre pusskabat biraltzeko bei ederrenetako bat erosi zezaten eta jantzi on bana eguiteko aren izenean eta laga nuan «Etume-tako» familia pozaren pozeko ne-gar gozoetan.

L. OYA.

ASTEKO BERRIAK

Zarautzen Agostuaren 26.^a

IBAIZABAL-en artezkari jauna.

Zer esan guchi arkitu det joan dan aste orretan baiña nola benetan maite dedan gure izkuntza eder euskara, zerbaito nai diot esan IBAIZABAL-en 35.ª gueian ipintze-ko; ziur nago askok esaten dogun bezela euskara maite baguendu, chikia zera, IBAIZABAL, euskalerriko guertaerak ezarritze-ko, eta ziur nago ala eguitekotan bearko zendukela jarri zelan bezelako bi, ala ere etziñake gueiegui izango.

Aita Frantziskanoen ikustatzaille edo *visitador*-ea etorri da erri ontako komentura lagun duela aita Ganchei praillea; burni-bidean irten zan Debaraino Aita Jagolea ongui-etorria eguitera; emengo gueltokira trenan eldu zanean kanpaiak jotzen asi ziran, elizako atera irten zan prailledí edo komu-nidade guzia, eskuan danak mun eguiñik igo ziran aldare nagusira, emen otoiñ edo errege eguiñik *Te Deum* kantatu zuten.

Datorren illaren 6.ª dute prailleak kapi-tulua edo billera, beren probintziko, kargu-dunak berritzeko, onegatik etorriko dira zen-bait aita praille; ongui etorriak izan ditezela. Illaren 16-tik 24 bitartean erri ontako burni-bideko echean sartu-irten eguin dute 4326 arima.

Gure auzo-erriko apaiz jaun batek galde bat eguin omen dio bere lagun bati euska-

(1) Etekiña, irabazten dagoan gauza bati ateraten ja-kona, esaterako, korriduen omoniko diruari, soloari, echeari ta abar; ordezko *producto*.

(2) Guria, mantequilla.

(3) Zerga da euskera garbian kontribuzioña.

(4) Lankaiak, erremintak.

raz, onek erantzun berriz erderaz, orduan arek esan omen dio jenderaz itzeguin eskeroz jakintsuago alguera?—ez baiña.—gzer baiña ta zer baiño, euskaldunak argaldu orrenbesteraño? nik euskeraz itz eguiteko beldurrik eta lotsarik ezte izango egundaiño.

Jende asko daukagu, ta ostatariek pozik daude. Agur ta urrango arte.

J. E.

Bilbo inguruan, Ponton derichon tokian eregui daben zubi barritik asi ta Lemoara bitartean, probak eguiten diardu egunokaz Bilbotik Durango-Arratiako tranvia Baltzuak (1). Ganeko egun baten eguingo da aitatu dogun zubi eder orren proba be.

Zubitik Bilboko Areatsa-ra bitartean, emengo Aiantamentuak eragozpenen (2) bat ipini eideutse; baiña iturri onetik daukaguzan barriak diñoenez, eragozpen ori erraz goituko eida ta beraz, gagozan urte barruan asiko eida tranvia ori errientzat bere eguitzuna beteten.

Poztuten gara; bada ibilpide baten ordezi bi eukiteaz erriak asko irabaziko dabe. Bat bakarrik egon ezkeror berak ipinten dau le-guea, ta jentek arechen buztarriean guranai-gurez makurtu bear; bigaz ezta aín erraz ori jazotea.

Erreguen etorrereaz eguingo direan jai-aldietan, Bizkaiko ta Bilboko Batzarrak (3), bien artean milloi bat peseta eralgui edo gastateko asmoa eidauke arguitan loretan eta beste orrelango zeretan.

Emen, batean Argentiñoak direala, bestean Alemanen ichas-ontzi Charlotte etorri dala, urrangoan Erregue datorrela, diru-eralguita edo gastu ikaragarriak eguiten dira aspaldian.

Ondo da kanpotarrai, chera edo arrera ona eguita; bada orretara erakusten da asikera ona ta lagun-artekotasuna. Baina gure erechian orrelango gauzak noberak daukazan ondasun edo aberastasunen neurritik urten barik eguin bear litzakez.

Ezkaizan ibilli panparroikera dariogula, aberatsak gareala, ta beste leku batzuetan baiño gueiago gareala ta, guero bear-aldi bat etorri ezkeror, dirurik oztagoala esaten bearra zuzenduteko.

Astelen gabea, Ondarrabiako ardaneche baten egozan batuta ardooaren seme zintzo batzuk, samaraiño bete bearrez. Euren artean zirean Manuel Ugartemendia ta Jerónimo Lekuona; onek biok alkarri esakune

- (1) Baltzu, Compañía.
(2) Eragozpen, estorbua; eragotzi, estorbau.
(3) Diputazioa ta Aiantamentua.

barregarrikoak botaten ziarduen, ta azke-nean asarratu zirean; lagunak artetu ta banandu zituezan.

Amabi ta erdietan (ordu ederra) Ugartemendiak urten eban ardanecheetik bere echerantz, ta usterik guichien eukanean Lekuonak aitzo edo kuchillo bat eskuan ebala eraso eutsan gogor. Lenengoak makilla bategaz bere burua gorde nai izan eban, baiña besteak ezeutsan emon astirik orretarako, ta eguin eutsazan iru zauri charrak saman ta eskumako sorbalda ta besoan, ta furrera odolburik eratzi eban. Berak zauri arin bat atera eban.

Orra guizon bi galduak euren echekoakaz, ardao guelegui edateagatik eta kuchilloa lango arma madarikatuakaz ibilteagatik. Ikasi bestean buruan, euskaldunak, eta kontuz ibilli edariaz, ondorengo gaiztoak daukoz eta!

Zuiza derichon Dierrian diardue iru-lau urte onetan tren-zulo bat eguiteko Simplón izena daben mendiaren azpitik.

Tren-zulo (1) ori izango da munduan danik luzeena, 20 kilometrokoa. Azkenengo barriak diñoenez, Egoi aldetik post kilometro dagozala eguinda, ta Ipar-aldeetik zazpi ta erdi. Beraz ondiño beste zazpi ta erdi daukeez eguiteko.

Ataun aldean basurdeak chit ugari eida-biz; barri ona eiztarietaz, eta guztiz charra baserritarrentzat. Konponduko dituez alde atako artatzak.

Durangarrak eztabe galdu ondiño beti euki oi daben gogo ederra, ta anchiñatik daukeen zaletasuna adar usaineko zarparretara.

Ill onen 31-erako asmau dabe zezenketa bat, eta lenengo ezpataria (primer espada) iguizonak! Boldro izentzat daroan bat dala esan deuskue. Atrapau badai zezenak, nai-koa zereguin dauko zezen gaisso orrek. Inuzentzen bat ezpada, bake bakean ichi beio Boldro orreri.

IZKIRIMIRIAK

Beñi batean Perrando zetorren beste la-gun askorekin Andoingo pestetan egonta bere eche aldera eta Tolosako sarreran alkar jo zuten zaldun batek eta berak.

Zaldun au zijoa zakur batekin zeñari

- (1) Tren-zuloa erderazko tunel-ari esan lekio.

Perrandok esan zion ostikada bat emanaz eta gogoan eukirik bere nagusiak beñi eguin zion charkeri bat:

—Joan adi nai dekan tokira nagusien mutur zikin arraio orrekin.

Zakurraren nagusia asarraturik Perrandoren esanaz deitzen dio oni juzgadura. Galdeturik ia eguia zan zakurraren nagusiari faltatu zion errespetora, zakurrari esanik: Joan adi nagusien mutur zikin orrekin, erantzun zuan:

—Eguia da nik ori esan niona eta orañi nik galdetzen diot onera ekarri nauenari; gbedorrena zan zakurra?

—Bai, nerean zan.

—Bada bedorrena bada zakurra, bere muturra zorenena izango da bedorrena ezpada? (Gueriatua),

J. RAMÓN JAUREGUI.

¿Zein da?

Loiolako baserri inguru batian lapur batzuek zeuden joan dan arratzian. Aleguñak eguiten zebiltzan atian al zuten issillena iriki naiian. Eche jabeak zerbait zuenian aitu, leioan aguertu zan ojuka: —Barkatu, bañan obe dezute guerogo bueltatu oraindikan ez guera, jaunak, oieratu.

Mikela ta Pranchisku

Mik.—Pranchisku zetakizu zer pasatzen dan?

Pran.—¿Zer bada?

Mik.—Lizartzako zera, zertzen omen da zereko zerarekin, eta aiek zertzen badira, inolaz ere zereko zerera zertuko dira.

Pran.—Emakumia gzer esan nai dezu zer orrekin? Ez bazera obeto zertzen, gnik nola dezu zertzia zer ori?

IGARKIZUNAK

I

¿Zein da?

(JOSE ARTOLA-RI)

Flako ssamarra, sudur luzia, bere burua soñuz betia, sagar onaren zumu zafia, lagun artean degu maitia, gañera dezu dibujantia, baldin baluke lapiz kontia eguingo luke gure alkatia, urte asko ez du ezia gatzia, oraindik artu lezake andria, gustatzen zaio pasiatzia, jai eguerdian musika aitzia gañera Pepe Artolarekin jolastutzia.

JOSE GALDÓS.

II

Artola onari

I
Biok

Izkira oiekin ipini bear dezue IBAIZABAL-go izkribatzaille onenatarikuaren izena.

ANTON ITURRIPEKUA.

Lengo astekoaren epaia: Arraia.

Igarri dabe; Elorrioko Pernk, Zarauzko Chilbotak, Tolosako P. L. A.-k eta Markinako Bat-ek.

LA EDITORIAL VISCAYA derichon moldaguitan Gran Via, 26 eta Ledesma, 15.

IBAIZABAL

BIZKAITARREZ ETA GUIPUZKOARREZ EGUIÑA

Euskalerrian 3 peseta urtean
Erdalerrian 6 » »

Guei edo numero bakocho chakur chiki bat

Astean Asteangoa da, ta igandeetan edo domeketan urteten dau

Suskriziño lekua: Bilbon, Dendari kalean (calle de la Tendería), 19

JAUN JOSÉ ASTUY-RENEAN

Redakziñoa: Bilbon, Tiboli, letra B, 2.º derecha

Iragarriak

1.º orrialdean peseta 1 lerroa
3.º » » 0,20 »
4.º » » 0,15 »

Beste klaseetako iragarriak itundu edo conbenidu bearrekoak izango dira

Aurretik pagau bear dira, bai suskriziñoak eta bai iragarriak